

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ: ΣΩΦΡΟΝΙΣΜΟΣ - ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ - ΘΑΝΑΤΙΚΗ «ΠΟΙΝΗ»

A. ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο Φράντς Κάφκα στη σκιαγραφία του σύγχρονου ανθρώπου παρουσιάζει το άτομο, που προσπαθεί μάταια να βρει διέξοδο και λύτρωση. Ο άνθρωπος βρίσκεται μετέωρος ανάμεσα στο άλυτο πρόβλημα της εκλογής, όπου τα αντίθετα συμπίπτουν: η ελευθερία και η φυλακή. Κάθε εκλογή έχει μέσα της το στοιχείο της έπαρσης και της ενοχής. Η ενοχή όμως τιμωρείται και για να αποφέρει θετικά για το κοινωνικό σύνολο αποτελέσματα, είναι απαραίτητη η φόρτιση της τιμωρίας με ένα στοιχείο σωφρονισμού για τον κατηγορούμενο και παραδειγματισμού για τους άλλους.

Αυτό είναι μια εκπεφρασμένη από παλιά άποψη, την οποία ανέπτυξε διεξοδικά ο περίφημος Ιταλός ποινολόγος Τσεζάρε Μπεκαρία με το έργο του «Περί εγκλημάτων και ποινών». Σκοπός της ποινής γράφει ο Μπεκαρία δεν είναι η εκδίκηση, αλλά ο σωφρονισμός αυτού που διέπραξε το αδίκημα και ο παραδειγματισμός των άλλων. Άρα, ο σκοπός της ποινής είναι πρόληψη υπό δύο έννοιες: γενική πρόληψη του κακού, δηλαδή να αποτρέψει πολλούς άλλους από το να θελήσουν να αδικήσουν (παραδειγματισμός) και ειδική πρόληψη, να αποτρέψει, δηλαδή, το συγκεκριμένο άτομο από το να ξαναεγκληματίσει. [...]

Όπως προαναφέρθηκε, η ποινή παίζει διπλό ρόλο. Πέρα από το σωφρονισμό αυτού που διέπραξε το αδίκημα, πρέπει να συντεθεί και στον παραδειγματισμό των άλλων. Όταν ο εγκληματίας τιμωρηθεί με πνεύμα σωφρονιστικό και τελικά πεισθεί για την ενοχή του, είναι φυσικό να παραδειγματιστούν και πολλοί, όταν διαπιστώσουν ότι ο δράστης αποστρέφεται την πράξη του. Βλέποντας, δηλαδή, τον εγκληματία τιμωρημένο, μετανιωμένο και σωφρονισμένο, είναι δύσκολο να μην παραδειγματιστεί από αυτόν κάποιος, που είχε **ροπή** προς την αδικία και να μην κρατηθεί μακριά από αυτή. Γιατί σε τελευταία ανάλυση δεν υπάρχει μεγαλύτερη δύναμη παραδείγματος από αυτήν που προσφέρει ο σωφρονισμός του ίδιου του ενόχου. [...]

Φυσικά μια κοινωνία πρέπει να είναι δημοκρατική, αλλά δεν πρέπει να είναι αφελής. Δεν επιτρέπεται στο όνομα καμιάς δήθεν σωφρονιστικής σκοπιμότητας η επίδειξη ανοχής. Η τιμωρία - έστω και μικρή - πρέπει να είναι βέβαιο πως θα επιβληθεί. Η ατιμωρησία γεννά την ηθική παραλυσία και εκτρέφει κάθε λογής αντικοινωνικές συμπεριφορές. Χρειάζεται - τουλάχιστον για τις ατελείς συνειδήσεις - ο φόβος της ποινής, «ένα δέος (= φόβος), ένθα και αιδώς», έλεγαν οι αρχαίοι με την κομπή τους εκφορά, ενώ ο Μπεκαρία το έλεγε πιο παραστατικά: «Αρχή σοφίας ο νόμος του... χωροφύλακα». Όχι βέβαια πως η αστυνόμευση είναι **πανάκεια** για εξάλειψη των αδικιών, όμως χωρίς αστυνομική εποπτεία, χωρίς σοβαρή λειτουργία δικαιοσύνης, το άτομο που έχει αντικοινωνικές τάσεις αποθρασύνεται, βλέποντας μια κοινωνία ανεκτική απέναντι του. Η ατιμωρησία **υποθάλλει** το έγκλημα, που βρίσκει πρόσφορο έδαφος για να αναπτυχτεί. Αυτό θα επιφέρει και μια άλλου είδους κοινωνική εκτροπή. Όταν η πολιτεία δεν τιμωρεί, θα αρχίσουν να τιμωρούν οι πολίτες. Κι αυτό ούτε τον αδικήσαντα συμφέρει (είναι γνωστά τα αποτελέσματα του νόμου του Λιντς), ούτε τους αδικημένους (που εξομοιώνονται σε αγριότητα με τους αδικητές), ούτε φυσικά και την κοινωνία, γιατί ο νόμος της αυτοδικίας ξαναγυρίζει τον άνθρωπο στο νόμο της ζούγκλας.

Υπάρχει, τέλος, και το θέμα της θανατικής «ποινής», που τα τελευταία χρόνια επανέρχεται διαρκώς στο πεδίο των έντονων συζητήσεων, λόγω της κατακόρυφης αύξησης της βίας και του εγκλήματος. Προσωπικά, πιστεύουμε πως η εκτέλεση του ενόχου δεν είναι λύση αλλά ούτε και ποινή. Κάθε ποινή, όπως είπαμε προοιμιακά, πρέπει να έχει το στοιχείο του σωφρονισμού. Θα ήταν αφέλεια, λοιπόν, να μιλάμε για σωφρονισμό, αναφερόμενοι σε μελλοθάνατους. Όσον αφορά στον τομέα του παραδειγματισμού, κυριαρχεί η άποψη πως η θανάτωση του εγκληματία είναι το αποτελεσματικότερο μέτρο αποτροπής. Η «αποτελεσματικότητα» όμως

αυτή οφείλεται στο φόβο, και όταν η συμπεριφορά των πολιτών καθορίζεται από αυτόν, τότε είναι σωστότερο να μιλάμε για τρομοκρατία κι όχι για δημοκρατία. Η δημοκρατία απαιτεί ελευθερία και η ελευθερία σημαίνει δυνατότητα επιλογών, χωρίς τρομοκρατικούς εξαναγκασμούς. Όταν όμως ο φόβος χαράζει την κατευθυντήρια γραμμή των πράξεων μας, δημιουργεί τον τρομοκρατημένο υπήκοο, που είναι ανίκανος να υπηρετήσει τη δημοκρατία. Εξάλλου, ο φόβος δεν εξαλείφει το έγκλημα, απλώς το αναβάλλει.

Ακόμη, η θανατική εκτέλεση, ως ακραία περίπτωση ποινής, οδηγεί τον εγκληματία σε ακραίες αποφάσεις μέσα από ψυχολογικές διαδικασίες, που καταλήγουν στο να εγκληματεί, αδιαφορώντας για τη θανατική του καταδίκη. Όταν, δηλαδή, ο εγκληματίας γνωρίζει πως η τιμωρία που θα του επιβληθεί είναι ο θάνατος, οδηγείται σε περισσότερο **ειδεχθή** και φρικιαστικά εγκλήματα, για να εκδικηθεί από τα πριν το θάνατο του. Θα είναι ίσως ανεπίτρεπτη μωρία, να επαναφέρουμε τη θανάτωση ως τιμωρία. Γιατί, ας μη μας διαφεύγει πως πάντοτε εμφολεύει ο κίνδυνος της ηρωοποίησης. Συχνά ειδεχθείς εγκληματίες, που εκτελέστηκαν, πέρασαν στο θρύλο, έγιναν τραγούδι και λαϊκά ινδάλματα. Ο θάνατος τους λειτούργησε στη λαϊκή συνείδηση, μ' έναν ιδιότυπο τρόπο, ώστε να προβάλλονται ως πρόμαχοι των λαϊκών συμφερόντων κατά της κρατικής εξουσίας.

Πέρα από όλα αυτά, η θανατική εκτέλεση απαιτεί κι εκτελεστές. Είναι θλιβερό να υπάρχουν κατ' επάγγελμα δήμιοι, ακόμη θλιβερότερο θανατοποινίτες να εξαγοράζουν τη ζωή τους με το να γίνονται δήμιοι και ακόμη πιο τραγικό κάποια ανυποψίαστα παιδιά του λαού, που καλούνται να υπηρετήσουν την πατρίδα, να μεταβάλλονται ξαφνικά κάποιο πρωινό σε μέλη εκτελεστικού αποσπάσματος. Να συμμετέχουν, δηλαδή, στην εκτέλεση κάποιου, που έστω κι αν κακούργος, δεν παύει να είναι άνθρωπος. Κάποτε στο παρελθόν είχαμε περιπτώσεις αυτοκτονίας στρατιωτών και πάντα περιπτώσεις βαθύτατων ψυχικών κλονισμών. Ας προστεθεί ακόμη ότι η δημόσια εκτέλεση αποτελούσε παλιά είδος λαϊκού θεάματος, που σημαίνει πως ο λαός εθιζόταν στο αίμα ή ερεθιζόταν από το αίμα. Άρα, ούτε κι από την άποψη αυτή βλέποντας το ζήτημα, μπορούμε να θεωρήσουμε τη θανατική τιμωρία ως ποινή.

Έτσι, λοιπόν, η ακραία ποινή του θανάτου θεωρήθηκε ακραίο έγκλημα και, κατά συνέπεια, αποτελούσε ανάγκη η κατάργησή της για τη βελτίωση της λειτουργίας της δικαιοσύνης, για την περισσότερη ασφάλεια των πολιτών και κυρίως για την ηθικοποίηση τους. Επί αιώνες η θανατική ποινή εφαρμοζόταν αδιάλειπτα και συστηματικά. Αυτό δεν έκανε τους ανθρώπους ηθικότερους. Έπρεπε, λοιπόν, να βρεθούν νέοι τρόποι για την περιστολή και καταστολή του εγκλήματος. Η κατάργησή της θανατικής ποινής βοήθησε θετικά προς την κατεύθυνση αυτή. Αναγνωρίστηκε πως ένα κεφάλι γίνεται καλύτερο, όταν το μορφώνεις κι όχι όταν το ...κόβεις.

Σ. Καργάκος (διασκευή)

B. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

A. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου σε 120 - 140 λέξεις.

B1. Να **σχολιάσετε** το περιεχόμενο της παρακάτω φράσης σε μια παράγραφο 80 - 100 λέξεων: «Αναγνωρίστηκε πως ένα κεφάλι γίνεται καλύτερο, όταν το μορφώνεις κι όχι όταν το ...κόβεις».

B2. Να βρείτε τα **δομικά μέρη** της 7^{ης} παραγράφου του κειμένου («Πέρα απ' όλα αυτά ... ως ποινή»).

B3. Να βρεθούν οι **τρόποι και τα μέσα πειθούς** στην 4^η παράγραφο του κειμένου («Φυσικά μια κοινωνία πρέπει ... στο νόμο της ζούγκλας»).

B4. Πώς εξασφαλίζεται η **συνοχή** της 5^{ης} παραγράφου του κειμένου («Υπάρχει, τέλος, και το θέμα ... απλώς το αναβάλλει»);

B5. α. Να εξηγήσετε τη **λειτουργία των σημείων στίξης** στα παρακάτω παραδείγματα:

- με το έργο του «Περί εγκλημάτων και ποινών»
- έλεγε πιο παραστατικά: «Αρχή σοφίας ο νόμος του... χωροφύλακα»
- Η «αποτελεσματικότητα» όμως αυτή οφείλεται στο φόβο
- όταν το μορφώνεις κι όχι όταν το ...κόβεις.

B5. β. Να γράψετε ένα συνώνυμο για κάθε μια απ' τις παρακάτω λέξεις του κειμένου με έντονη γραφή: **διεξοδικά, ροπή, πανάκεια, υποθάλπει, ειδεχθή.**

Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Σύμφωνα με τον Βίκτωρ Ουγκό: «Η κοινωνία προετοιμάζει το έγκλημα. Ο εγκληματίας το διαπράττει». Ποια είναι τα αίτια διόγκωσης των φαινομένων βίας και εγκληματικότητας ιδιαίτερα στις μέρες μας και για ποιους λόγους -ακόμα και στα πιο ειδεχθή εγκλήματα που η εφαρμογή της θανατικής ποινής ικανοποιεί το περί δικαίου αίσθημα- πρέπει να στρεφόμεστε σε άλλους τρόπους σωφρονισμού; Παρουσιάστε τις απόψεις σας σε ένα άρθρο που θα δημοσιευτεί στην εφημερίδα του σχολείου σας. (500 – 600 λέξεις)

Υλικό
μαθημάτων

Προτεινόμενα
θέματα & ασκήσεις

Ειδήσεις για
εκπαιδευτικούς